

A Badacsonynak természeti emlékként való fentartása.

Írta: Földváry Miksa erdőfelügyelő.

Miskolc, 1920. februárius.

A napilapok néhány héttel ezelőtt a Balatonfüreden székelő *Baltoni Szövetség* azon nagyjelentőségű tervéről értesítették az olvasóközönséget, hogy a Bakonyban és a magyar tenger partvidékén *Lóczy Lajos* egyetemi tanár és kitűnő munkatársai által gyűjtött adatok alapján feltárható tömértelen mennyiségű természeti kincsnek gyakorlati felhasználásához és kiaknázásához szükséges lépéseket hova-hamar meg fogja tenni.

A Balaton vidékén termelhető nyersanyagok közül a főbbek volnának: a *bazalt, szén, vasérc, homokkő*; továbbá a *tőzeg, sás, nád és gyékény*.

A közlemény szerint ezt a nagyarányú akciót csakis egy milliós tőkével rendelkező részvénytársaság tudná megkezdeni és illetve csak nagy pénzösszeget felemésztő befektetések révén remélhető a beléhelyezett munka és vállalkozás sikere.

Addig is, míg a *nervus rerum* kellő mennyiségben rendelkezésre fog állani, a *Baltoni Szövetség* a kutatójog megszerzésén és a részletes és tüzetes kutatás eredményes végrehajtásán fáradozik.

Álljunk meg itt néhány szóra!

Imádjott hazánk hármas halmát, négy folyóját, legértékesebb természeti kincseit, bányáit, erdeit, mindent, amiben eddig gyönyörűségünk tellett, ami a szivünkhöz nőtt, amihez benső ragaszkodásunk minden erejével egyéniségünket, létünket és jövő boldo-

gulásunkat kötöttük, tépi, rágja, emészti, marcangolja, bitorolja cseh, oláh, rác.

Érzem, tudom és akarom, hogy ez nem marad így, hogy visszaszerezzük elrablott földünket és biztosítjuk drága hazánk épségét. Megengedem azt is, hogy éppen ennek végrehajtásához és a visszaszerzés időpontjáig sok-sok nyersanyagra, árúra, értékre, kincsre van szükségünk, de legyünk óvatosak; vigyázzunk arra, hogy tüzes lelkesedésünkből fakadó nemes törekvésünkben ne ragadtassuk el magunkat és ne kövessünk el helyre nem hozható végzetes hibákat.

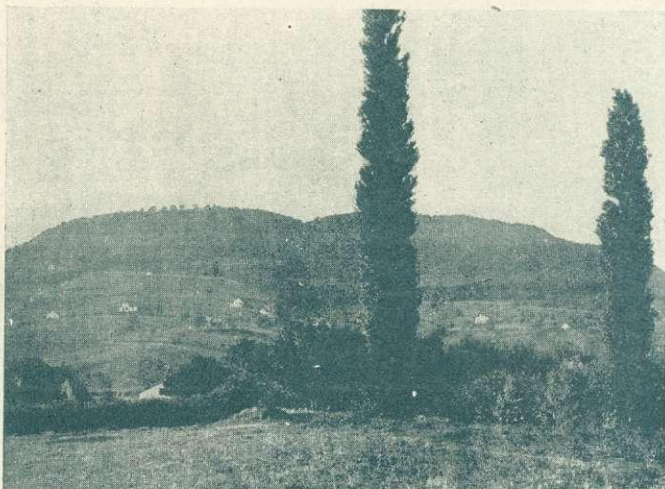
Nagyon jól ismerem a *Baltoni Szövetséget*; tisztelen és méltánylom eddigi áldásos, jeles működését. Nem félttem tőle a mi felséges Balatonunkat; annak páratlan szépségű vidékét, hisz éppen a *Baltoni Szövetség* legelső feladatai közé tartozik azon igyekezete, hogy „*a balatonparti élet minél élénkebbé tétessék és az egész baltoni partvidék virágzóvá fejlesztessék*“.

Nem akarok új tanácsokat osztogatni és pápább lenni a pápánál, csak arra kérem az illetékes köröket, hogy a szőnyegre kerülő ügyek elbírálásánál vegyék figyelembe a természetvédelem messze kiható fontos kérdését és legyenek tekintettel a már kijelölt és még kijelölendő természeti emlékekre.

A *Balatonvidék* feltárásánál szóba kerülő termékek közül a *tőzeg, sás, nád, gyékény* jelentékeny mennyiségben csak a *Kis-Balatonból* szerezhető; a *bazalt* bányászata pedig már is nagyobb mértékben a *Badacsony, Szentgyörgyhegy* és *Sümege bazalt-szikláin* van folyamatban.

Most az isteni *Badacsony* érdekében óhajtok felszólalni.

Mint az anya, kit a gonosz járvány sorban megfosztott kedves gyermekeitől és csak az utolsót hagyta meg féltett kincséül: mi is gyászos veszteségünk keserű érzésében még fokozottabb figyelemmel és bensőbb szeretettel vagyunk eltelve, bűbajos Balatonunk és annak díszje, az impozáns Badacsony iránt,

Badacsony-Lábdihegy. (Földváry Miksa felvétele.)

mely az volt és lesz a magyar szemében, ami az ó-görögnek az Olympos, a régi zsidónak a Horeb és Ararat, az első keresztényeknek a Thabor és Golgotha, a japáninak a Fuzijama, a mexikóinak a Popocatepetl, a svájcinak a Matterhorn: a hit, a mondák és regék, a legenda- és poezisövezte megszemélyesített nagyság, a magyar tenger őrszeme és az az ősforrás, melynek multjából ábrándos romantikát, bűbajos költészetet, hazafiúi lelkesedést, gondtalan vígságot, szeplőtelen idealizmust meríthetünk.

Badacsony, Balaton, Lábdihegy, Hableány, Szigliget, Csobánc, Tátika, Tihany! E nevek puszta emlí-

tésénél kinek szívét nem szállja meg a sóvárgó vágyakozás, repeső öröm, lelkes hangulat, őszinte csudálat?! Ki ne emelné fel tiltakozó kezét a Balatonvidék szépségeinek, őseredetiségének és szüries természetességének megbontása, megfosztása, megsértése ellen?!

Kit nem lepett meg a Badacsony derűs levegőjében az az édes álmódosítás, az a méla eltünődés, mely a magyar regék dicső költőjét ide vonzotta, fogva tartotta, megihlette? Ki nem érez kellemes, bizsergő melegséget szívében e sorok olvasásakor:

„Ülj mellém a kandallóhoz,
Fel van szítva melege;
Csobáncz váról, édes-kedves,
Im, halljad, egy agg rege: —
Mult szüretkor Badacsonyon
Ezt Muzsámtól vettem én,
Egykor, midőn magam bolygék
A hegy szirtes tetején.

Sok történt ott, a mióta
E pompás hegy földjébe
Szőlő s gyümölcs ültetődvén
A vadonnak helyébe,
Eszteendőnként sok úri nép
Gyűl oda a szüretre: —
László s Rózsa szerelmek is
Ott kelt e bús esetre.”

A Badacsony nem közönséges hegy; nem pusztán turistacélpont, melyről szép kilátás nyílik; még kevésbé üzleti árú, mely némelyek meggazdagodásának legyen az előidézője: a Badacsonynak történeti multja van, aranyos költészete, kedves regevilága, nemzeti jelentősége és még fontos hivatása nemzetünk jövő életében, a Balatonvidék felvirágoztatásában.

Ne bántsuk tehát a Badacsonyt; ne fosszuk meg legszebb ékességétől; ne engedjük meg, hogy a Badacsony homlokát koszorúként övező páratlan bazaltsziklák a hátsó részeken kitermeltessenek és még kevésbé, hogy a Balaton felé néző részén a leg-

Hajnalodik!...

A koromsötét, zordon éjszakában,
Kis fényfoltot, — sugarat látok...
Agyam kábult, testem agyonvert,
Az sem tudom fekszem vagy állok...
Csalódás!... nem!... — csillag ez mégis!
— Óh vagy talán a napnak képe.

Remegtetve sugára újját
Felhőknek sötét tengerébe!?...
... Az, az, — hisz terjed, sápad, pirkad
A pokoli kénköves éjszakába,
Igen a nap, — az áldott élet
Visszatér régen elhagyott honába, —
Óh nem vagyok vak, látok, érzek,
Megjött a hajnal!... — itt a hajnal!...

A hajnal itt!! — ébredj vitéz pajtásom,
Szedd össze magad, tápáskodjál,
Így, így, csak talpra édes vérem,
Hú társam szörnyű kínjaimnál,
Fáj a sebed, nem bír a lábad,
Vérzik fejed, — óh majd begyógyul,
Újra születünk itt mindnyájan,
Az áldott napnak sugarátul!...

... Látod, pirulnak már az ormok,
A szellő mozdul, — röpke szárnya,
A felkelő hajnalnak hírért
Szétviszi az egész hazába...
— Ébredj magyar! — előre bátran!
Már sugarak csókolják arcod,
Susogó lombok, víg madárdal
Köszöntenek, óh érzed, hallod!?...
Állj talpra vérem, bűneinkért
Mi ugyancsak megvezekeltünk,
— Az Úr kegyelme velünk újra,
Megtisztultunk, újjászüllettünk!...

S a bérceken már örömtűzek égnek,
Derű reszket a hármás halmokon,
Egekbe tör a könnyes ősi Hymnus
A milliányi vérző ajkakon,
Az Úr palástját teríti ránk széjjel
Éltet lehelve rögbe, fűbe, fába,
Napsugarakon repülnek a sphaerák
Örömdalunkkal szét a nagy világba:
Im feltámadt, — újra él a magyar!...

... Hozsánát zeng ott fenn az égi kar...

1919. október.

KISS DEZSŐ.

csekélyebb változás történjek attól a természetes állapottól, melyet soha többé semmiféle emberi erő helyre nem hozhatna.

Ha valaki Rafael vagy Michelangelo remekművét bűnös kézzel megrongálná vagy tönkre tenné: az egész világ felzúdulna a gonosz tettes ellen. Pedig ez csak emberi mű, véges alkotás. És akkor vajjon nem jogosult-e a felháborodás, az ellenkezés a végtelen Isten utánozhatatlan teremtményének ötletszerűleg vagy önző számításból kulturális ürügy köpenyge alatt való elpusztításánál is?

Hogy ne vádolhasson meg senki a felhőkben mozgó, a kellő gyakorlatiasságot nélkülöző üres idealizmussal és ábrándos álomképek után való futkosással, felemlítem a Badacsonyi Kultúregyesületnek Zala vármegye alispánjához több mint egy évtizeddel ezelőtt intézett azon beadványát, mely a Balatonvidék természeti szépségeinek megóvása érdekében emel szót és azt az aggodalmát fejezi ki, hogy „új bányák nyitásával a vidék nyaralásra alkalmas csöndje és tiszta levegője, idővel pedig a szőlőtermelés is szenvedne”.

Ime higienikus, idegenforgalmi, sőt határozottan gazdasági érdekek is meghallgattatást követelnek!

A bazalt bányászata már 1903. évben indult meg, először a badacsonytömaji oldalon, hol utca kövezésére alkalmas ciklopskövet, kockakövet és félkocka- vagy fejecskékövet termelnek, mely munkálatok során visszamaradt tört vagy zúzott követ is értékesítik. A kitermelt anyag drótkötélpályán kerül a badacsonytömaji rakodóra és onnan gőzhajón vagy vasúton a forgalomba.

A birtokosoknak a bérlőtársasággal első ízben megkötött szerződésében még nem volt szó a Badacsonyi süvegét alkotó felső sziklák megvédéséről. Szerencsére azonban a Földművelésügyi miniszterium, hol a természeti emlékek fentartásának nemes ügye mindenkor nemcsak őszinte megértésre és kész méltánylásra talált, hanem honnan maga a kezdeménye-

zés is kiindult, most szintén csakhamar közbelépett és mind itt, mind a túlsó oldalon, Nemestördemic határában elrendelte a természeti emlékek tekintendő bazaltsziklák fentartásának biztosítását.

A Balatonvidék kiváló ékességét alkotó ezen bazaltsziklák védelme érdekében a már előbb emlí-

Balaton-i részlet a Hableány mellett. (Földváry Miksa felvétele.)

tett Badacsonyi Kultúregyesületen kívül a Balatoni Szövetség és Badacsonyi-hegyközség is több ízben szólalt fel. Utóbbi különösen a nemestördemici kőfejtés ellen kelt ki egy keményhangú beadványában, mely szerint „mindenesetre tartani lehet tőle, hogy a bányatársaság ott veszi elsősorban a bazaltot, ahol legkönnyebben s így legelsőbben hozzáférhet, vagyis a szabadon álló felső sziklákból. Nem lehet a bérbevevők jóakarataira bízni a kulturterületek megvédését”.

A bazalt kiaknázása ilyenformán kormányhatósági rendelkezésekkel a minimumra szorítottatott ugyan,

Odahaza . . .

Irtá: Kerpely Béla.

... Odahaza voltam. Ha az ember réges-régen elkerült a méteres-falas, mohzsindelyes öreg kúriából, ami még megmaradt a régi jó időkben, olyan kimondhatatlanul jól esik az a tudat: odahaza vagyok. Egy kis kuckó ebben a nagy idegenségben, rohanó, forgandó, megbolondult világban, ahol melegség, szeretet árad, ahol mindenki ismeri az embert, ahol mindenkit ismer az ember és ahol sutba dobva a mindennapos élet ezer gondját, — emlékezik az ember. Elmult szép idők, boldog idők felett . . . Minden bútordarab, minden kép a falon, minden trofea a pipázó füstmartá kárpitján és a boltíves ámbituson egy emlék, mesélő emlékek. És olyan jól eső, olyan vigasztalóan álomba ringató ez az emlékezés, az ósdi kandalló ropogó tüze mellett . . .

Igaz, az idén még odahaza sem érezhettem magamat úgy, mint azelőtt. A vörös rém még a mi kis falunkra is kinyújtotta csápjait. Sok minden hiányzott legkedvesebb emlékeim közül, mert aljas rablók elrabolták féltett kincseimet . . . Ott van mindjárt a fegyverszekrény . . . Üresen mered, mint lakatlan kúria, melyből rongy uzsoráskéz kizavarta az ősnemes lakót. Bűnös kezek, kik előtt a magántulajdon nem volt szentség, szétszedték azok drágamivű fegyvert, melyeknek annyi élvezetes, nemes vadászást köszönhettem. Egyet hagytak csak meg benne. Ott húzódik meg nagy szerényen a fegyverszekrény üvege mögött,

egyedül, ügyefogyottan . . . A Flóbert puskám! . . . Olyan törpe kicsi, olyan semmi, — bizonyára ezért nem kellett a vörös rablónak — nekem mégis olyan kedves és még örülök, hogy legalább ezt az egyet nem mocskolták be brutális, marcona, véres kezek. Ha ránézek, ha mosolyogva a kezembe veszem, nem állom meg, hogy meg ne simogassam, mint valami szent ereklyét. És eszembe jutnak az én híres nagy veréb-, szarka-, varjú- és macskavadászataim akkor, régen valamikor, amikor kilenc esztendő voltam és boldog. Gyerek . . .

Az öreg János volt bevezető tanítómesterem Diana asszony szent tudományába. Szegény már rég a szebbik révibe költözött azóta, de akkoriban igen-igen nagy ember volt, — ami szemünkben. Erdőkerülő, grófi erdőkerülő!

Soha másként nem látta őt emberfia, mint puskával a vállán, még vasárnapi templomjárásakor se másként és mi, — én meg az öcsém — roppant tisztelettel néztünk fel rá mindég. Ott lakott nem messzire mitőlünk, a grófi nagy erdő szélében, a zöldre meszelt vadóri lakban és hát persze, ha csak elszökhettünk a nevelőnk árgus szemei elől, egyenest átváltottunk a mezőn, neki a vadóri laknak, János bá'hoz. Hej, mert olyan csudaszép meséket senki a világon nem tudott más, mint János vadőr, az erdő nemes vadjának őrzője, gondozója. A legnagyobb Nimród akit akkor ésszel felértünk.

Hogyis ne! amikor olyan vadászkalandok estek meg véle életében, hogy minden hajunkszála égnek állott tőlük, ha elmesélte.

De a sok közül is a legjobban tetszett a *medvehistória*. Jaj, az rémítően szép volt! El is kellett, hogy mondja nem egyszer.

mégis de facto folyamatban van. Az erre vonatkozó feltételeknek, korlátozásoknak és kikötéseknek e helyen való ismertetése egyrészt túlságosan messzire vezetne, másrészt ellenkeznek a magamra nézve kötelezőnek vélt diszkrécióval.

Mindenesetre a legjobban szeretném, ha az égbenyúló hatalmas bazaltsüveg, az ó-világnak bámulatot keltő csodáival vetekedő sziklatömbök érdekes törnegét érintetlen természetességében fentarthatjuk volna, mégis megelégszem most már azzal, hogy ha a további rombolás megszűnik és legalább a Balaton felé néző déli oldal marad épen, sértetlenül.

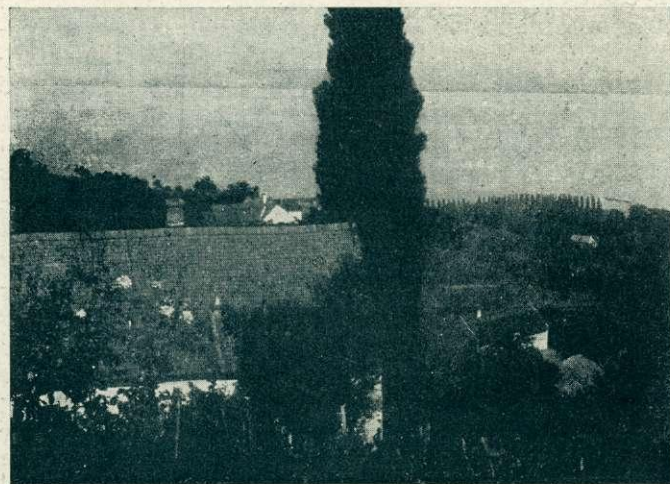
Nem akarok abba a hibába esni, melyet magam is ostromoltam s egyesek az által követnek el, hogy a nemzet bűneit, társadalmi életünk bajait a nagy világ színe elé tárják és sopánkodással tele sírják a hazát és a Nyugatot; csak megemlítem, hogy a természetvédelem s a természeti emlékek fentartása terén más országok már réges-régen nagyszabású intézkedésekről gondoskodtak és ezeket a gyakorlatban, az életben meg is valósították.

A sok közül — a mienkhez hasonló — eset a Zürich melletti Ütli-hegy védelme, melynek érdekes alkotású szikláit nemcsak áruba nem bocsátották, hanem minden lehetőet megtesznek arra, hogy a szép kilátóhely ne szenvedjen és a sziklák leszakadásának gátat vessenek.

„Zwei in den letzten Jahren erfolgte grössere Abbrüche und Abstürze veranlassten nun die zuständige Behörde, durch geeignete Stützbauten und Sicherungsarbeiten den Zerfall des Berges so weit als möglich hintanzuhalten. Obgleich vorläufig ein weiterer Absturz nicht zu befürchten war, erschien es doch für angezeigt, die betreffende Stelle durch zweckentsprechende Sicherungsarbeiten (Ausgiessen der Risse und der Spalten mit Zement, Untermauern der überhängenden Felsen usw.) auf die Dauer zu befestigen. Namentlich wurde darauf geachtet, das Eindringen des Wassers in die Felsen zu ver-

unmöglichen. Die Kosten dieser vom Tiefbauamte der Stadt Zürich ausgeführten Sicherungsarbeiten von 3271 Fr. wurden auf die Eidgenossenschaft, auf den Kanton Zürich, auf das städtische Tiefbauamt, auf das Stadtforstamt und auf die Ütlibergbahn verteilt.“*)

Ezzel szemben a mi Badacsonyunknál bizony

Kilátás a Kisfaludy-házból a Balatonra. (Az előtérben Szegedy Róza hajléka.) (Földváry Miksa felvétele.)

lehangoló érzést vált ki a természetbarát lelkéből az az éppen nem épületes látvány, hogy kétoldalt is fúrják, faragják, tépik és robbantják a felséges hegy nemes üstökét, mint mikor két kopó kapaszkodik a vadkan sörtés fülebe és ráncigálja, húzza, tépazza és rágja, míg az minden erejét összeszedve végre le nem rázza az alkalmatlan koloncokat.

Ott zakatolnak az ember csúf gépei a hegy szűzies testén; ott bömbölnek, dörögnek a mélységbe rejtett álnok robbantószerkezetek; ott fut le drótkötelen az elra-

*) Gusztav Hegi: Zerfall und Erhaltung der Ütlibergkuppe.

Ez úgy történt, hogy az öreg gróf egy ízben megint medvére akart vadászni a nagyerdőn. János bá' kiszemelt hát egy nagy szál korhadt fatörzset az erdőn, amelyiknél kitünőbb magaslelet elgondolni sem lehet. Ez elé teszi ki majd a lódögöt. Hogy mentől kényelmesebb legyen az ülés odafönt, János bá' felmászott a korhadt fa tetejére és mohából, miegymásból, karókból széklőformát kezd kalapálni, ám egyszer csak, hogy, hogy nem, megcsúszott a sikos gombás, porlós fatetőn és egyenesen behuppant a százados, öreg törzs korhadt belsejébe. Óriás volt a fa, mert mire föleszmélt János bá' és gondolkodni kezdett, hogy hát mi a csuda is történt ő vele, — egészen sötét volt odabent és csak fönt a magasban kandikált be egy kis világ.

— Hm! — mondta — és tapogatódzni kezdett a fában. Szalmát érzett a lába alatt. — Hogyan kerülhet ide vajjon szalma? — elmélkedik.

Tapogat, tapogat, egyszerre csak valami kis gömbölyű „medvecukor“ akad az újja közé, itt is, ott is.

— Tyűh, az árgyelusát! No, én ugyan megjártam! — ordított és a verejték kiütött a homlokán, — hát nem akurát a medve barlangjába pottyantam bele!?

Igyekezett is volna most már kifelé, de biz' nem ment a dolog sehogyan sem. Az öreg fatörzs belseje csupa síma száraz tapló volt, nem vájít bele a tíz körme. Akárhogyan erőlködött is kézzel, lábbal, csak visszacsúszott. Ordítani is hiába ordított; ugyan ki hallaná meg az elhagyott irdatlan erdőségben?

Odakint egyre sötétebb lett. Esteledett. Fent a lyukon már az esti csillag kukucskált be és János bá' még masinát se mert gyújtani, mert a száraz tapló menten meggyulladt volna és ő halálok halálával pusztult volna el, elevenen.

És, egyszer hallja ám, hogy odakintről morog valami.

— Szent, jó Isten ne hagyj el! — fohászzkodott — és már el is sötétült ott fölül a nyílás. — No, szervusz világ! Belőlem sem lesz predikációs halott. Gyün a medve!

A fegyverét kívül hagyta volt, a törzsnek támasztva, mikor felkúszott a fára. De meg, ha itt volna is a puskája, ugyan mi hasznát vehetné? Ha bele lőne alúlról az átkozott férgibe, rázuhanna egész súlyával és palacsintává lapitná!

És... brumm... a medve csak ereszkedik lefelé dirmegve, dörögve, mancsának hosszú karmait mélyen beleeresztve a puha taplóba.

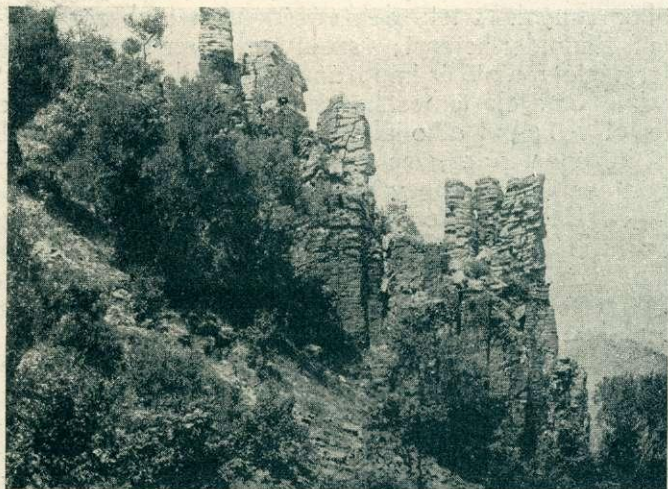
Hanem hát, nem azért vadász a vadász, hogy fel ne találja magát, épp amikor legveszélyesebb a helyzet!

Hirtelen villant át János bá' agyán, hogy: halt! — hiszen a medve nem fejjel lefelé ereszkedik az odujába, hanem fordítva. És már elő is húzta hosszúnyelű vadászkesztését.

A medve brummogva ereszkedik egyre lejjebb, lejjebb... Már érzi is szinte a testének melegtét és bundájának bűzös páráját. Ekkor foga közé kapta a hosszúnyelű bicskát és mikor már majd a fejére ült a bundás mackó, hirtelen elkapta kezével a medve két hátsó mancsát és a szájában levő késsel irtalmatlanul bökdösni kezdte a medve kimondhatatlan felét.

bolt ékesség. Ami előbb ott fenn a tiszta levegő-égben, az aranyos napsugár meleg fürdőjében évezredek hosszú során át büszkén, szilárdan, erősen állott, azt lenn az utca mocskos porában kimélet nélkül lábbal tapossák.

Vajjon nem unja-e meg az öreg hegy e lelketlen

Badacsonyi bazaltszlopok. (Földváry Miksa felvétele.)

bántalmazásokat és nem követi-e a küzdő vadkan jó példáját?

Vajjon nem mordul-e még egyet a kialudt vulkánnak mondott óriás és nem üt-e széjjel az üstökét piszkáló apró emberkékből?

Miniszteri rendelkezések folytán a bérszerződésekben részletes óvó- és védelmi inézkedések megtételére kötelezték ugyan a bányatársaságot; nevezetesen kötelessége a hulladéknak, földnek és törmeléknek a gorctérre való szállítása; az élet- és vagyonbiztonság érdekében a bányaudvar kitisztítása, a sziklafalaknak sziklalábak nélkül fölülről lefelé való lefej-

A medve nem tudta, mi az istennyila ütött beléje, mi szurkálja ott hátulról, mint a veszelt jószág kezdett kifelé iszkolni és húzta maga után János bá't, aki úgy csüngött rajta, mint egy kullancs. Amikor felérték a fa tetejére, markolatig dőtte be a hosszú bicskát szájával a medve alsó felébe, úgy, hogy a bele menten kifordult és a bumfordi nagy jószág holtan bukott le a fáról, — János pedig meg volt mentve.

Így húzta ki a medve saját barlangjából János bá't. Ez így volt.

Az persze eszünkbe se jutott akkor, hogy hékás János bá'! — hiszen a mi alföldi sikerdönkben soha világeletében sem fordult meg tán mackó téns úr és kend is csak akkor láthatott medvét, ha medvetáncoltató oláh vetődött a falunkba.

Az nekünk mindegy volt akkor és úgy nézlünk rá János bá'ra, mintha a mesebeli *Vadölő* állana előttünk...

Kedves, gyerekkori emlékezéseimből az ifjú János vadőr keltett fel. Jelentést hozott, szomorú jelentést:

„Őz hírmondóba se maradt, mind kilődözték tavaly a katonák a forradalom alatt; fácánt a fáról lötték este, mikor lelgallyazott, ami belőlük kikerülte a manlicher golyót, az szétszéledt, kitudja merre; a nyúl ami kevés magnak megmaradt a nagy, forradalmi pusztítás után úgy meg van zavarva, hogy kilométerrel kél; szegény fogoly, na az hál' Istennek van még valamelyes, az nem kellett a „forradalmárok“-nak, annak nagyon kevés a húsa...“

Ráébredtem a rideg valóságra...

tése, mindazonáltal bizonyos időben nem egészen veszélytelen a turistának a hegyre való felkapaszkodás, a szőlőkben való tartózkodás, az erdésznek a badacsonyi erdők bejárása.

Pedig a Badacsonyra való felmenetel egyike a legkönnyebb, legrövidebb és mégis leghálásabb hegyi túráknak.

Valahol olvastam, hogy a Hableánytól Badacsonytetőig fogaskerekű vasutat kellene építeni.

Még azt is?!

Igen, ez az a bizonyos kényelemszeretet; a fölülletes, gyors átsiklás a legszebb, legkomolyabb kérdéseken; gondos kerülése a mélyreható érzésnek, az alapos tanulmányozásnak, megerőltetésnek és munkának. Eleget tesz a mai ember, a legtöbb magyar bizonyos követelményeknek, melyek a bon ton-hoz tartoznak, csak hogy meg legyen téve; majmolva a divatos szokásokat, sokszor csupán azért, hogy elmondhassa: én is ott voltam!

Régi közhely az a felfogás, hogy a legnehezebben elért eredmény a legbecsesebb és csak a nagy fáradtsággal kiküzdött siker nyújt igazi örömet.

A Badacsonyra fel lehet jutni fogaskerekű nélkül is és aránylag igen rövid idő alatt.

És bármely évszakban járja is az ember ezen istenáldotta hegyet, mindig a gyönyörűségek egész tömegében részesül és aranyos hangulatban tér vissza. Tavasszal egy virágerdő a sok fehér gyümölcsfa, melyek ünnepi díszbe öltöztetik a szürke köntösű óriást; ősszel legnagyobb az élénkség, mikor a terhes puttonyok alatt is felcsendül a víg nóta; a badacsonyi szüretetek világhíresek voltak, melyekről Kisfaludy Sándor azt írja:

„Durrógtak a mozsarak,
Hogy a bércek ropogtak,
Kongtak a még üres hordók,
Az ostorok pattogtak;
Harsogtak a tárogatók,
A hegedűk zengének,
Szólt a duda, tapsolt a tánc,
S a sarkantyúk pengének.“

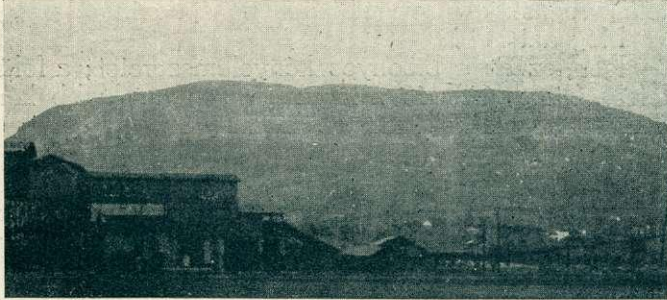
Menet közben, ha hátra tekint a vándor, a gyönyörű tó ezernyi szépsége mindjobban bontakozik ki a bámuló szem előtt; a Badacsony felső kúpjának hatalmas sziklafalai pedig mind félelmetesebb nagyságban tornyosulnak a szőlők felett.

A felső szőlők egyikében áll a híres *Kisfaludy-ház*, melyben Kisfaludy Sándor bájos regéi születtek. Fehérré meszelt tűzfalával, nádfedeles tetejével, bazaltterméskőből készült lépcsőjével, a hivalkodás nélküli, régi egyszerű présház képét mutatja. Bent ereklyemúzeum, tulipános székek és fehér asztal. Alatta néhány lépésnyire szeretett hitvesének, *Szegedy Rózának* hajléka, melynek sárga salugáteres aklakából vajjon hányszor kereste a szép leány epedő szemekél a költő daliás alakját?

Bent vagyunk a romantika, a mondák és regék bűvös világában.

A Kisfaludy-ház közelében, a turista-út mentén van a szivalakú lapos *Rózsakő*, melyet a szerelmesek vágyakozva keresnek fel, abban a reményben, hogy ha arra ráülnek, biztosan egymáséi lesznek még abban az esztendőben. Hanusz szerint az itt álló diófa alatt írta Kisfaludy Sándor a Himfy-versek nagy részét és a Kisfaludy-család tagjai itt jegyzik el magukat mátkaságba.

A körülötte levő kőpadokat a nép naiv képzelete Krisztus és apostolai pihenő helyének mondja. Feljebb a kőerkély, jókora sziklalap, mely ütésre harangszerű hangot ad és szintén számos monda tárgya. Emögött irtózatossá mélység, félelmetes bazaltsziklák meredeken leeső szirtfokán áll a Ranolder veszprémi püspök által emelt imponáló kőkereszt.

Badacsony a nemestordamiczi bazaltművel. (Földváry Miksa felvétele.)

A Balaton és vidékének panorámája e helyről nézve elragadó. Csaknem az egész tó fekszik lábunk előtt, amint ragyog és csillog és a színek pompás változatában játszik mindenkor tiszta víztükörje.

Nem célozom a gyönyörű Balaton páratlan szépségeinek leírása és hangulatot kelteni a magyar tenger iránt, mely a mosolygó nyári nap sugarainak tüzes csókjaitól hajnalban fehérbe játszó kékesszürke, a part mentén zöld-, estefelé kék-, majd ibolyaszínű; borult időben és háborgása alatt pedig megfakul a belső indulattól. Mindenesetre szem kell hozzá, mely ne csak nézzen, hanem lásson is és érez, kézség, hangulat a szép természet iránt.

Most is, hogy itt ülünk kis fiammal ketten a csodás alkotású lapos sziklák párkányán és letekintünk a tátongó mélységbe, a mesés szépségű tó mintha mulattatni akarna folyton változó színével. Előbb még smaragd zöld volt fodros tükörje; majd halványult és ismét sötétkékre változott, amint a fölötté lassan úszó fehér felhő rávetette árnyékát. Mihelyt az tova szállt, a somogyi parton ismét felvillant egy-egy fehér házikó napsütötte fala és a tómenti jegenyenyárfák egyenes sora élesen rajzolódott a somogyi hullámvidék elmosódó hátterére.

Ha rosszul esik is, el kell hagyni e kedves helyet, de lelkünkben ott él az őszinte csodálat és szeretet a felséges tó iránt és szüntelen vágyakozunk, epe-dünk utána.

Viszont a tóról nézve valamennyi kúp között legjobban a Badacsony imponál.

Nemcsak a Balatonhoz viszonyított kedvező fekvése, hanem történeti multja, a hozzáfűződő regényes emlékek és bájos mondák és — last but not least — kitűnő bora balatonvidéki számos társa között a királyi méltóságot biztosítja neki. Elkísér bennünket a tó körüli egész utunkon, felénk int a túlsó partra is és világító toronyként biztatólag tekint le ránk a veszedelem súlyos perceiben.

A háborgó Balaton tajtékos hullámain küzködő szegény halász könyörgő szemmel keresi a hegytetőn ég felé mutató megdicsőült keresztet és ha sötét felhők között feltűnik a megváltás jele: „*In hoc signo vinces!*” — kettőzött erővel és bizakodó kitartással küzd tovább a törnyosuló hullámok ellen.

Midőn pedig révbe ér a kis csónak, gazdája szívéből hálásan fakadnak a hatalmas kőkeresztre vésett igék: „*Gloria in excelsis Christo Deo Redemptori*”.

A Badacsonytető hosszúkás, elipszis alakú fensík, melyet az Eszterházy hercegi hitbizomány tulajdonában levő erdő borít bükk-, gyertyán-, tölgy-, kőris-, szil-, berkenye-, juhar-, hárs-, feketefenyőfa-állománnyal. A tető déli végén áll a többször említett Ranolder-kereszt; északi sarkában pedig remek formációt mutató és impozáns váromladékhoz hasonló bazalttömegek terpeszkednek, melyek ketté válva a festői Kőkaput alkotják, vadul szaggatott szirtekkel. S középen a hegyes cukorsüveg alakú, lomberdőborította Gulácsi-hegy alkot kedves hátteret.

A Badacsonytomaj felé hajló részen áll a még Szent István király által alapított Szent Donát és Szent Anna kápolna, melyek közelében az egyedüli magyar szerzetesrend, a pálosok ősi kolostorának romja ringat mélabús hangulatba.

Még ebben a tekintetben is különleges helyet foglal el a Badacsony a többi szomszédos bazaltkúp között, mert míg a tömzsi Szentgyörgy, a festői Szigliget, a regényes Csobánc, az apró Hegyesd, a szerény Tátika, az eldugott Rezi ormán lovagvárak, rablóvárak emelkedtek, hol szerelem és tivornya, gőg és zsarnokság uralkodott: a komoly, méltóságos Badacsony jámbor barátok tanyája volt, kik elmélázó szemlélődés — ájtatos imádság — és szorgalmas tanulmányokba merülve élték le szenvedély nélküli csendes életüket és a nagyszerű Balaton, a vadregényes Badacsony gyönyörűségei voltak egyedüli élvezeteik.

Szentelt helyé avatták a szép hegyet; templomot, kápolnát emeltek lapos tetején és ott fent a magasan, a földi mocsoktól távol, meggyőződéssel, hittel és lelkesedéssel hirdették az Isten dicsőségét.

A bűbajos romantika rózsaszínű ködét széjjel űzte most a modern kultúra haladásának kiméletlenül vad rohama.

Ma rettenetes robbantások félelmetes zaja reszketeti meg a levegőt és rémíti el merengő lelkünket.

A susogó erdő sötét zugában örökzöld repkény-nyel befutott ősi kápolna mellett robbantószerszámok és szállító bakok zavarják a hangulatot.

Ha a Badacsonynak ékességétől való megfosztása országos érdek volna; ha másutt bazaltkő nem volna termelhető: még érteném ezt a vandalizmust és bele nyugodnám a változhatatlanba.

De mikor ott látom közvetlenül mellette és szomszédságában körülötte a Szentgyörgyhegyet, a Gulácsi, Halápi, Tóti, Felsőzsidi, Sümegprágai, Kisgörbői hegyet, a dobosi Agártetőt, a Kabhegyet stb., melyek bazaltbányászásra épp úgy alkalmasak, csak — kevesebb haszonnal: akkor még sem tudom szó nélkül hagyni a Badacsony elcsúfítását.

Tudtommal a halápi bazalt igen jó, könnyen faragható szép kockakövet szolgáltat. Hasonló a kisgörbői, a felsőzsidi, sümegprágai, mely utóbbi hegyen félmillió m³-nél több kőanyag volna termelhető. A többi hegyről pedig egyenkint is több bazalt aknázható ki, mint a Badacsonyról.

Ha tehát a köz anyagi érdeke nemcsak kárt nem szenved, hanem bő kárpótlásban részesül; ha új beruházások által megfelelő istápolásra váró más iparágak ezzel kapcsolatban szintén bevonatnak a termelésbe; ha a mi nagyszerű Balatonunk vidékét

a hazai nyaralók és látogatók öröme fel akarjuk virágoztatni és az idegen forgalmat növelni és ha a természet iránti szeretetből komoly gondoskodással utódaink javát is szem előtt tartjuk: akkor a Balaton őrszemét, a felséges Badacsonyt meg kell védenünk az ékességét megrabló törekvések ellen.

Szimba.

Az „A Természet” február 1-én megjelent számában Raitsits barátom tollából egy igen érdekes cikk jelent meg. „Hálásak-e az állatok” címmel. Ebben a cikkben említést tesz 1912. évben Budapestre hozott két oroszlánkölyökről. Ezekről mondok el itt egyet-mást.

Ezek az oroszlánkölyök Ruvana-steppén látták meg a napvilágot és azért lettek volna értékesek az állatkert számára, mert a ruvanai oroszlánoknak szép hosszú fekete sörényük van. (A szabadon élő him oroszlánok sok helyen majdnem sörénytelenek.) Az egyik — a szelidebbik — igen fiatal korában került fogságba. Cuclival neveltük fel és eleitől fogva jóindulatú, kedves kis bestia volt, kedvence volt mindenkinek és ő is játszani és barátkozni próbált mindenkivel és mindennel mi campem közelében mozgott. Azért embereim

Kittenberger Kálmán és a „Szimba ya Uleja”. Kittenberger kalapján mint vadászjelvény egy oroszlán kulcsosontja látható.

hatalmas mamája vad dühvel felhördült és utána az ostorpattanásszerű dörrés, mely után az ő félelmetes anyja nem mozdult többé. Azután jött még borzasztóbb dolog is. Mikor menekülni próbál, utána ered néhány ember, kik kabátomat, majd egyik fekete ruháját képező vászondarabot fejére dobtak s akkor hiábavaló már a kis bestia védekezése.

Borzasztóan elhanyagolt kis bestia volt ez az új fogoly. Bundája tele bogáncssal és kullancssal. A tisztogatás is nehezen ment nála, mert le kellett fogni a dühtől szinte fuldokló kis steppe-királyt. Az anya érdes nyelve a tisztogatás művelete alatt bizonyára nem csinált nála olyan torturát, mint az újfajta „bundarendbehozás”. De talán ezt is elfelejtette volna, mert már velem szemben kezdett szelidebb lenni. Aztán egyszer hosszabb gyűjtő és állatfogó vadászatra mentem és campet a visszahagyott embereimre kellett bízni.

Itt történt a szegény „Szimba kimsenzi”-n (nigger-oroszlán, szimba-oroszlán, msenzi-barbár, buschnigger „Szimba”-ból a pesti közönség „Cimbót” csinált) egy végtelen nagy jogtalanság. Egy emberem a szegény bestiát — ügylátszik minden különösebb ok nélkül — féldöglöttre verte és ettől a pillanattól fogva a „Msenzi” nem tudott „msenzit” (niggert) látni. Ha egy néger közeledett felé, úgy vadul

Szimbát cuclival szoptatja szerető nevelő anyja.

— én mindig akceptáltam az embereim által adott neveket — „Szimba ya Uleja”-nak (európai oroszlán) keresztelték el.

Másik a „gonosz” már fejlettebb korában lett a mi rabunk. Talán sokáig emlékezetében maradt még az a nap, mikor az ő

rohant felé és bizonyára baj is történt volna, ha lánc elszakad, vagy ha ilyenkor primitív ketrecéből kikerülhetett volna. Én ugyan megsimogathattam őt, de érezte nagyon, hogy a simogató kezét nem szereti. Látnivalóan bántotta őt, hogy míg társa

szabadon járhatott és csak este volt elzárva, addig az ő mozgása mindig korlátozott maradt.

Érdekes volt megfigyelni a két kis rab viselkedését, mikor a szabadon levő „szimbák” tartották borzalmasan szép koncertjüket. Bár az „Európai” is figyelt a hang irányában, ezen érdeklődés, a fel-felébredő ösztön reflex nyilvánulásai voltak csak. De mily vad nyugtalansággal ugrált fel-alá a „msenzi”, szűkölt, ordítani próbált, mintha a kint levő hatalmas szabadok segítségét kérte volna! . . . Bizonyára úgy érezte magát, mint mi éreztünk később az indiai „szögesdrót ketrecünkben”, mikor valami nagy esemény, lázadás stb. hírért hozta fülünkbe titokzatos módon . . . talán a Himalaya felől jövő északi szellő. — A „msenzi” vad alattomos, rosszindulatú maradt mindvégig.

Ezzel kapcsolatban még egyet akarok itt megjegyezni. Az emberi társadalomban is így van; a rossz nevelés és az igazságtalan rossz bánásmód által az iskolák, a rendőrség, sőt a bíróság is sok ellenségét szülték meg már a társadalomnak, kik különben nem lettek volna azzá. Tehát — kivált ebben a nehéz időkből — vegyék ezt figyelembe az illetékesek. *Kittenberger Kálmán.*

Ejtőernyős állatok.

1783 január 5-ike volt Annonay francia városka legnevezetesebb napja, mert ekkor sikerült évezredes kísérletek után először a levegőbe emelkedés. *Montgolfiere* testvérek egy vázszonnal bevont papírszák levegőjét tüzelés által hevítették. A terjeszkedő levegő a zsákokat ballonná tágította és nagy magasságra (300 m.) felemelte. Ugyanazon év augusztus 27. napján *Charles* párisi fizikus hidrogénnal töltött ballonnal kísérletezett, mely próbálkozás e napon fényes sikerrel járt, mert a ballon felemelkedett és a felhők között eltűnt. Ugyancsak 1783-ban kísérletezett *Lenormand* az ejtőernyővel s sikerült neki lakásának ablakából kifeszített ernyővel leereszkednie. Ejtőernyővel *Jacques Garnerin* 1797-ben ért el jelentékenyebb eredményt, amikor ugyanis sikerült neki egy 1000 m. magasságban lebegő ballonnal leereszkednie.

E kísérletek mutatják, hogy a levegőbe való emelkedés lehetősége nem a XIX. század gondolata, hanem az emberiség életét végig kísérő vágy. Már a középkorban is megtaláljuk az ilyen irányú próbálkozást. *Leonardo da Vinci*-ről, a sokoldalú festőről maradt fenn, hogy ejtőernyőkkel kísérletezett. *Ikaros* Daidalos fiának csúfos kudarca is igazolja, hogy hasonló gondolatok már az ókorban is foglalkoztatták az emberiséget.

Ez a felfelé törekvés nemcsak az emberiség kizárólagos tulajdonsága, sőt nem is eredeti sajátja, hanem az összes élő szervezetek közös vágya, mert az állatvilágban már akkor, mikor az ember még nem élt, meg volt a hasonló törekvés. Mikor a Trilobiták kifejlesztették utódaik két nagy családját, a rákokat és a rovarokat, már fellépett a felemelkedésre való törekvés, úgy, hogy a karbonidőszakbeli rovarvilág ősalakjainál, mint a devoni „*Lithentomon*”-nál, már hártás szárnyakat találunk.

Hasonlót észlelhetünk az állatvilág további fejlődése során. Alig hogy valamelyik állattörzs a tengerből kiemelkedett már is létre hoz olyan alakokat, melyeknél megtalálhatjuk a szárnyfejlesztés próbálkozásait. Természetesen, mint minden első próbálkozás, úgy ez is tökéletlen volt. A kezdetleges repülőszervezetek nem voltak alkalmasak a felemelkedésre, ami nem is csoda, mert a ma élő madárfajok némelyike, mint pl. a sarlósfecske a mai tökéletesebb szárnyszerkezet mellett sem tud a földről felrepülni. E tökéletlen szárnyszerkezetek a legnagyobb változatosságot mutatják.

Az emlősök és a madarak ősei a kétlábúak még jóformán meg sem telepedtek a szárazföldön, még el sem hagyták a kopoltyúval való lélegzést, már is a magasba törekedtek. Először csak a hátsó kétlábbon való állással próbálkoztak, majd mint a békáknál, erősen fejlett hátsó lábukat ugrásra használták. ezek

azonban nem voltak célravezetők. Sokkal szebb eredményt ért el a csúszó-mászók, mert ezen állattörzsnél kifejlődhetett a repülő csúszó-mászók csoportja. A solnhofeni mészpálákban fennmaradt maradványok alapján következtethetünk a mai madaraktól és a repülő kézsárnyúaktól a denevérektől lényegesen eltérő repülő csúszó-mászók alakjaira. Nagy madárszerű fejük hegyes, leggyakrabban hosszú fogakkal volt ellátva. Repülőhártájuk az óriási mértékben megnyúlt „kisújj” és a hasfal között fejlődött ki. Némelyiknek, mint pl. a nagytermetű „*Rhamphorhynchus*”-nak hártás farkvitorlájú hosszú farka volt. A földön csak nehezen másztak s mászás közben a szárnyakat mankóul használták.

A ma élő fán lakó állatfajok között sok olyan található, melyeknél sajátágosan kifejlődött bőrlebernyeg található, melynek segítségével a magas fák csúcsáról ejtőernyő módjára leereszkedhetnek vagy gyors siklórepüléssel meglehetősen messzire eljuthatnak. Gyenge bőrácok képezhetik a kiinduló pontját ennek a levegőben való tovasikláshoz alkalmas szervnek, mint ahogy azt bizonyos majomféléknél láthatjuk. E repülő majmok a félmajmok rendjébe tartoznak. Legtökéletesebb képviselője a repülő maki (*Galeopithecus volans* Cuv.), mely a Szunda-, Molukki- és Philippini szigeteket lakja. A nyaknál kezdődő repülőhártájára az első lábak újjait, a test két oldalát, a hátulsó lábakat és a farkot borítja és így az „ejtőernyőnek” az állatoknál meglévő legtökéletesebb formáját adja. Ez a repülőkészülék próbálkozás nem egyezik meg a repülő csúszómászók, sem a denevérek repülőhártájával és ezért az állat rendszertani beosztásánál nagy nehézségek merültek fel. Nem lehet denevér, mert repülőhártájára másképen fejlődött ki, mint a denevéreké, meg aztán a repülőbőrre mindkét oldalát selymes szőr fedi, amiért „Prémsárnyú” nevet is viseli. Nem lehet majom, vagy ragadozó, mint ahogy egyesek annak tartották. Csak hosszú anatómiai vizsgálatok alapján sikerült megállapítani, hogy a rágcsálókhoz tartozik, noha gyümölcscsel táplálkozik. Széles, tésűszerű alsó metszőfogai más állatok fogaihoz egyáltalában nem hasonlít. Azt hiszik, hogy fogazatát szűrőnek használja, amelyen keresztül „Kaguang” — mint ahogy a benszülöttek nevezik — a banán és a kókuszdió nedvét szüröcsöli.

Nappal sűrű koronás fákon pihen, hol testének vöröses-barna színeződése miatt jól elrejtőzökhethet a kémkedő tekintetek elől. Lábat szorosan egymáshoz közelítve repülőhártájába burkolódzva lóg le az ágról, mintha egy zacskóban nyugodna. Ha azonban a trópusokon a hirtelen növekedő alkonyat közeledik, éles karmai segítségével felkapaszkodik a legmagasabb csúcsig, mely idő alatt a testéhez simuló bőrlebernyeg a legkisebb mértékben sem akadályozza. A fa csúcsáról a messzeségbe ugrik, amikor kibontakozik a „szállóernyő” és mint egy kísértet hangosan nyögve, rikácsolva lebeg a levegőben és több mint 60 m. távolságra repül nyugodt siklórepüléssel a holdvilágnál még nagyobb látszó állat. E különben csendes, ártatlan állat repülés közben a fiókáját is magával cipeli. Húsát a benszülöttek megeszik. Madagaszkáron, hol „Indri”-nek nevezik, madárfogásra használják.

Nagyságban és ügyességben a repülő erszényes (*Petaurus scinereus*) áll hozzá a legközelebb. Bár a repülőhártájára csak a könyöktől a hátulsó lábujjakig ér, mégis úgy borítja a pihenő kis állatot, mint valami köpönyeg. Rövid, hegyes arca csalafinta tekintettel mered felénk az ágak között függő hártaköpenyegből. Éjjel csúcsról-csúcsra repülve járja át az őserdőt, miközben a szabadon maradt farkával ügyesen kormányozza magát az ágak felé, melyek valósággal felkínálják fiatal hajtásait, zamatos gyümölcszeit. Az első hajnali szürkület visszakergeti ismét a faüregbe, ahol csak a húsa után sóvárgó ausztráliai néger találhatja meg. A néger a farkánál fogja meg a mit sem sejtő, alvó állatot s mielőtt a felriadt erszényes a fogait vagy az éles karmait védekezésül használhatná, megforgatja maga körül és a fához csapja, hogy ily módon rabolja meg életétől az ártatlan

repülő állatot. Európai ezt az embertelenséget nem tudná megtenni.

A repülő mókusnak (*Pteromys Cuv.*) megfogása sokkal könnyebb. Ez csudálatra méltó biztonsággal lebeg az egyik fa csúcsáról a másik fa törzsére. Repülőhártája csak a mellső hátsó lábait köti össze, lompos farka szabad és így könnyen kormányozható, gyakran változtathat irányt. Repülő pályájának a végén könnyű ívben fellebben, hogy az ütődést enyhítse. Ez is, mint a többi repülő emlős, elveszti a biztosságát, ha a földre jut és tehetetlen kínlódással csúszik a legközelebbi fáig, hogy villámgyorsan annak csúcsáig kapaszkodjék. Rejtékelyén gömbbé csavarodva tölti az egész napot és ha onnan kizavarják — a napvilágtól elvakítva — gyakran tesz hibás ugrást, ami elősegíti a megfogását, mert a földre kerül, ahol minden harapás és karmolás mellett is könnyen megfogható.

Oroszországban — a keleti tenger provinciáitól egész Szibériáig — is előfordul a repülő mókus fakóbarna, alul fehér, de télen ezüstszürke színű faja, a színe miatt előszeretettel él a nyárfaerdőkben. Mint a mi mókusaink egyenesen ül és apró, kecses lábainak újjai között gyenge hajtásokat, magocskákat tart és így eszik. Naplemente után kezdi virgonc ugrálásait. Vidáman surran a fatörzsekre és olyan ugrásokat enged meg magának, amelyek még a mi fúrge vakmerő mókusainkban is felkelthetné az irigységet.

Ennek a törpe mókusnak rokonfajtáját Északamerikában is megtalálhatjuk. Az indián nagyon fél a *dingótól*, mert azt beszélik róla, hogy az emberek arcába repül és azok orrába harap. Ez épen olyan mese, minthogy a denevérek az asszonyok hajába kapaszkodnak.

Igen érdekes fajta a *pikkelyes repülő mókus*, amely Kameruntól egész Zanzibárig mindenhol megtalálható. Hosszú, sűrű szőrzetű farkának a tövét zsendely módra elhelyezett szarupikkelyek borítják; valószínű, hogy ezeket a kapaszkodásnál támasztékul használja.

Igen érdekesen fejlődött ki a Jávaszigeti repülő gyík-sárkány (*Draco volans L.*) repülőhártája. Hátsó (alsó) bordái meghosszabbodtak, kinőttek és bőrhártát viselnek. Mintegy 25 faja él a Maláji szigettengerben a pálmák legmagasabb csúcsain, avagy a hatalmas őserdők óriás fáinak koronái között. A mese sárkányával csak a nevével osztozkodó ártatlan gyíkcsocka a levelek árnyékában, sima testével a faághoz illeszkedve bújik el az ellenségei és a kíváncsi szemek elől. Itt a biztos rejtékelyen leselkedik a rovarokra, hogy hirtelen ugrással pattanjon fel, ha zsákmány jutott a közelébe. Ugrás közben nyelvvel kapja el áldozatát és a közelfekvő alacsonyabb galyra jutva ismét elkészül egy újabb fogásra. Repülés pillanatában felcsillan a narancspiros, csinos fekete recézetű repülőberendezés, a zöld vagy barna ércként csillogó háta, a sárgáspiros — nőténynél kék — felfuvódott gégezacskó, hogy a napfényben pompás színjátékot nyújtson annak a szerencsésnek, akinek sikerül repülés-közben látni a repülő sárkányt.

Keletázsia déli részén és a hozzátartozó szigeteken, hol mondhatni minden élőlény repül, él a repülő béka (*Rhacophorus Reinwartii Boie*) is, melynek újjai között lévő úszóhártája a fákon élő állatot ugrás közben óvja a leeséstől és így úgy tűnik fel, mintha siklórepüléssel szállana le.

A gerinces állatok legalacsonyabb osztályánál a halaknál is megtalálhatjuk a felfelé való törekvést. A repülő halaknak mintegy 50 fajtája ismeretes, melyek a melegebb vidékeken utazónak gyönyörű látványul szolgálnak. Majd itt, majd ott pattan ki egy ezek közül az azurkék, ezüsthasú repülőkből, hogy továvitorlázzon a hullámok felett. Az elsőt követi a többi s mind számosságban röpködnek a hullámok felett, mert vagy játszadoznak, vagy pedig az üldöző ragadozó halak elől menekülnek. Felejtethetetlen látványok egyike, amikor százával rajokban 5—6 méter magasságig, hatalmas ugrással emelkednek ki a tajtékzó hullám-

hegyek közül, hogy azután pompás, 100 méternél is hosszabb siklórepüléssel visszatérjenek a habok közé. Bezuhanásnál gyakran még megváltoztatják irányukat, miközben új rajok emelkednek ki a vízből, vagy a már kiemelkedett rajok kisebb csoportokra oszlanak, hogy a vakító fehér sirályok és más tengeri madarak elől meneküljenek. Üldözőiknek minden repülő ügyességüket latba kell vetni, hogy elkaphassák a gyorsan tovasikló zsákmányt.

Már a Földközítengernek is meg van a maga repülő hala, mely alakjánál és ügyességénél fogva megérdemelte a *fecskehal* (*Exocoetus volitans L.*) nevet. Mellúszói rendkívül hosszúak s hatalmasan fejlett izmokkal vannak ellátva. Mélyen villázott farkának (farkúszója) csavargőzösszerű ütéseivel rézsutosan halad előre; hosszú mellúszonyait testéhez simítva nekirugaszkodik és az ugrás ereje szerint vagy szoroson a tengertükre felett, hullám-szerű emelkedéssel szökelli át a hullámokat, vagy magasabb repüléssel, mint egy fecske siklik át a levegőn. Repülésközben a farkuszonya segítségével a repülés irányát megváltoztathatja.

Még egy pár szót kell szólnunk a készakarva utoljára hagyott kézzsárnyúakról, a denevérekről, melyeknél a repülőhártája az eddig felsorolt repülő emlősöktől és a repülő csúszómászóktól eltérően az első pár láb erősen megnyúlt 3., 4. és 5. újjai, az alsó kar, a törzs oldala és a hátsó végtagok között fejlődött ki. Ily körülmények között mind a két végtagpár annyira igénybe van véve, hogy a további fejlődés lehetetlenné vált, vagyis beigazolódott az, hogy a végtagok egyes részei között kifejlődött repülőhártája még nem az ideális értelemben vett szárny.

A repülőhártája és a szárny között olyan a viszony, mint az ejtőernyő és a repülőgép között. A repülőgép alkalmas a felemelkedésre és a leszállásra, míg az ejtőernyő csak leszállásra használható. Éppen így a madarak szárnya alkalmas a felemelkedésre is, míg a többi repülő állatnak először magasra kellett felkapaszkodniuk, hogy onnan siklórepüléssel leereszkedhessenek. Ezt igazolják az ősmadár „*Archaeopteryx*” mellső lábújjain található erős karmok is, melynek segítségével valószínűleg a fákra mászott, hogy onnan lebegve a földre ereszkedjék. Hasonló kapaszkodó készüléket találhatunk a többi repülő emlősnél is.

Az állatvilágnál éppen úgy, mint az emberiségnél, a repülés problémáját nem az ejtőernyő, a repülőhártája oldotta meg, hanem az ősmadár által kijelölt út, a szárnyképződés útja, mely a ma élő madárfajokhoz vezetett. Hilbert Károly.

Kikelet.

A nagy, sok éves háború, a vészes forradalmak, az átkozott kommün, a gyalázatos megszállás, mind-mind tovasurrantak. Mintha nem is olyan régen még a béke áldásos napjain örvendett volna ember s állat a természet ébredésének. Hiába, a szép és kellemes napokat bármily hosszú idő válassza is el tőlünk, mindig igen közelfekvőnek, a szívünk igaz melegéhez forrva érezzük. Sajnos azonban ezek a szép napok igen távol, messze állanak. Sok éves szenvedés választ el bennünket azoktól. Mennyi változás, mennyi nélkülözés és veszély, mégis vagyunk és egyetlen reményünk a magyar tavaszi kikelet, mely életet s reményt ad minden élőnek. Hiszen csak egyben bízhatunk, az áldásos kikeletben.

A nagy téglahalmaz szenvedő lakóinak lelkében a nyomorúságos, hosszú tél után egy vágy, egy érzés uralkodhatik, mely a tavaszért, a kikeletért epedhet. Ez a magasztos, természettől belénk oltott adomány ad nekünk új életkedvet ahhoz a legfenségebb munkához, amely minden magyar lelket át kell, hogy hasson.

A figyelmes szemlélő, hogy ha kellő gondossággal végig tekinti az állatkerfét, a nagy város kóhalmaza között levő mesterségesen létesített természetet utánzó alkotást, nem kerülheti

ki a figyelmét a természet rendjének legszorgalmasabb és legengedelmesebb munkásainak életnyilvánulásai. A kikelet enyhe szellőjének rügyfakasztó hatásától zöldülésnek induló növényzet bokrok, cserjék és fák között megindult az építő munka. A kis madár kész fészekre nem talál mindenkor s ha talál is olyant azt tataroznia kell. Minden idejét az új fészkek építésére vagy tatarozására használja fel és ami kis ideje marad, azt áldozza a tavaszi élet legédesebb és legszebb pillanatainak. Így épít, így alkot s így gondoskodik jóelőre élethivatásának legfontosabb feladatáról, a leendő utódokról.

Fészket gondosan rakja össze, nem máról holnapra valót, hanem olyant, amely az idő viszontagságaival joggal felveheti a küzdelmet, hogy legyen a jövőben is kész fészkek, melybe igaz szerelmének legkedvesebb csemetéit felnevelhesse. A régi fészket igen gyakran nem találja meg a természet rendjéhez szokott kötelességtudó élőlény. Ilyen esetben sem, esik kétségbe s nem vár segítséget, hanem a beléoltott jó tulajdonságnál fogva a legkedvesebb munkához fog, amelyben a legnagyobb öröme csakis az egyéni érzésnek lehet. Épít, alkot, mert alkotnia kell, küzdve küzd, hogy bizalma legyen a jövőben, mely ne legyen álomkép csupán, hanem valóság, mely a reményteljes szebb jövő teljesedését biztosítja. A magasztos természet kikeletje a legjobb tanítómestere az igazi életnek. Vegyen példát róla minden magyar, mert alkotni, teremteni csak ezúton lehet lelkes munkával.

R. E.

A zergék az ókorban. Az ókori népek is ismerték a zergét. Görögország északi részén meg a mai napon is élnek vadkecskék és zergék. Cato is említ igen nagy távolságokat átugró vadkecskéket, amelyek tulajdonképpen zergék lehettek. A zergék az ókorban a legnagyobb elterjedésben az Alpokon éltek. A latin nyelvben a költők a zerge elnevezésére rupicapra helyett az idegen szót, damma használták. A damma szó nem volt semmiféle vonatkozásban a mi dámvadunkkal. Hasonlóképpen az ókoriak előtt a kőszáli bak sem volt ismeretlen.

Állatvédelem. Az „Országos Állatvédő Egyesület” hivatalos lapja Fodor Árpád szerkesztésében kettős számmal megjelent, melynek vezető cikke az Egyesület anyagi válságáról panaszkodik és az egyesület tagjait a tagdíjak önkéntes fölemelésére (6 K-ról legalább 10 K-ra) és taggyűjtésre buzdítja. Részünkről is támogatni óhajtjuk az Állatvédő Egyesületet, midőn felkérjük lapunk állatbarát olvasóit, hogy iratkozzanak be az „Állatvédő Egyesület”-be (Budapest, IX., Ernő-u. 11–13.). Az egyesületi tagoknak a tagdíj fejében az „Állatvédelem” című folyóirat díjtanul jár, amelynek 1920. 1–2. száma a viszonyokhoz mérten elég terjedelmes és tanulságos tartalommal jelent meg.

A párisi állatkert története. XIII. Lajos háziorvosai: Harnard és Guy de la Brasse arra bírták az uralkodót, hogy egy gyógynövényeket termelő kertet alapítson. Ezt a kertet „Jardin du Roy” név alatt 1640-ik évben St. Victor mellett megnyitották. Az 1662-ik évben XIV-ik Lajos állatseregletet telepített a kertbe; amelyben golyák, struccok, krokodilusok és egy elefánt volt látható. A kert nagy taván gondolákon mulatott a látogató közönség. A király Molièrenek, Racinének, Lafontainenak és Boileau-nak személyesen mutatta meg állatkertjét.

Az állatkertek jötevői. Az ókor uralkodói és a középkor fejedelmein kívül meg kell emlékezni a jelenkori lelkes jötevők-ről is, akik lényegesen elősegítették a külföldi állatkertek fenntartását. Így a baseli állatkert útmutatója a következő nagyobb alapítványokat sorolja fel: Heyer Gottfried 41.000 fr., Handschin Henrik 20.000 fr., Fürstenberger György 15.000 fr., Hoffmann Tódor 10.000 fr., Greuter Frigyes 6.000 fr., Beck János 75.000 fr. Az utóbb említett adományozó emlékére a baseli állatkertben díszes emlékoszlopot állítottak fel, amelyen az állatkert jótékony barátjának domborművé képe díszelg.

Előfizetési felhívás.

Az 1920. évi első negyed elteltével új előfizetést nyitunk április hó elsején. Azokat az előfizetőket, akiknek az előfizetése március hó 31-én lejár, sziveskedjenek további előfizetési díjukat mielőbb az „A Természet” kiadóhivatala címére: Állatkert, Budapest megküldeni, nehogy a lap szétküldése fennakadjon.

Lelkes előfizetőinket és olvasógárdánkat ezúton is arra kérjük, sziveskedjenek a természetszeretet és a magyar hazafias szellem szolgálatában álló lapunkat az ismerősök körében terjeszteni és lapunk részére előfizetőket gyűjteni.

Igen változatos és tanulságos tartalommal megjelenő lapunk nem hiányozhatik egyetlen egy művelt család körében sem. Aki megszerette az „A Természet”-et, az ne csak kitarító lelkes olvasója legyen, hanem terjessze, ajánlja másoknak is lapunkat.

Egyúttal felkérjük előfizetőinket, akik lapunkat nem kapják meg, azok haladéktalanul értesítsék a kiadóhivatalt.

Az „A Természet” előfizetési ára:

egy évre	48 K
fél évre	24 K

Az „A Természet” szerkesztősége.

F. Á. A „Gyermek Naptár” elküldéséért hálás köszönet.

Előfizető. Dorog. Lapunk rajtunk kívül álló okból megkésve jelen meg. Reméljük a késedelmet a közel jövőben helyre-pótolhatjuk.

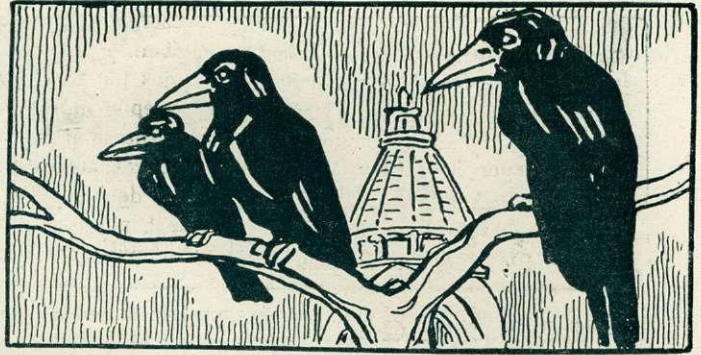
Baromfitenyésztő. Fajtatiszta baromfitojásokat nem ad el ez évben az állatkert.

A fővárosi iskolák tanárainak és tanítóinak. Ezúton felkérjük a fővárosi iskolák lelkes tanítószeremélyzetét, sziveskedjenek lapunk terjesztését pártfogolni és a tanuló ifjúságnak figyelmét az „A Természet” folyóiratunkra felhívni. Különösen a természetrajz előadói lehetnének ez ügyben segítségünkre. Előre is köszönet szíves pártfogásukért.

W. E. Marimajor. A kuvaszokra az előjegyzést elfogadtuk, valószínűleg egy nőtény kölyköt adhatunk, mert egy alomból elvből párosan nem adhatunk el kölyköket.

□□□□ A kiadásért felelős: RAITSITS EMIL. □□□□

MI. UJSÁG AZ. ÁLLAT- KERTBEN?

BUDAPEST FŐVÁROS ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERTJÉNEK KÖZLEMÉNYEI

Budapest, 1920.

VII. évfolyam. 6. szám.

Március 15.

KIADJA: BUDAPEST FŐVÁROS
ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERTJE

Az állat- és növénykert igazgatóságának
közreműködésével szerkeszti:
RAITSITS EMIL

Megjelen május—szeptember hónapokban
minden kedden, azontúl havonta legalább
kétszer. *** „A TERMÉSZET“ melléklapja

Az állatkert tavaszi munkái.

Amit a sok éves háború és különösen a kommunizmus a mi kedves állatkertünkön elhanyagolt, azt most kettőzött erővel helyre kell állítani. A mostani nagy drágaság miatt nagyobb szabású újításokról nem lehet szó, csupán a legszükségesebb javítási munkálatokat hagyta jóvá az állatkertünk ügyét szeretettel istápoló főváros tanácsa. A legelső sorban tető alá kellett hozni a kommun idején leégett zebraistállót. A munkához már hozzáfogtak s nemsokára el is készül.

Mikor végig sétálunk a mostani napokban állatkertünkben, mintegy a béke szelét érezzük. Ugyanaz a kép látható az új köntösbe öltözködő állatkerten, mint a béke áldásos napjain. A kerítések újra festett friss színei, a tisztaság, az üdeség érzetét keltik a szemlélőben, amelytől annyira elszokott az igazi kultur ember a kommunizmus sok piszka között. Az állatkert kellemesen rugalmas utaira is igen rászorult a javítás és az utak mellett elhelyezett ülőhelyek, padok, székek átfestése a békebeli megszokott tisztaságot és rendet fogják visszavarázsolni kedves állatkertünkbe.

Nagy munka folyik a madárház környékén is. A fácánház már régésrégen javításra szorult, nemkülönben a madárház és a baromfi udvar.

A szakadozott, összetoldozott, foltozott dróthálókat újjakkal pótolják és a multban elhanyagolt épületrészeket javítják. Bár az építkezések és a javítások a madárállomány kiegészítését megakadályozzák, mégis az állomány szaporításáról sem feledkeznek meg. A keltető gép működik s rövidesen pelyhes fiókákkal lesz népes a madárház környéke.

Az állatkert parkrészein is a kertész művészete látható és a rügyező, virágzó bokrok, fák árnyában a boldog madár párok fészkelnek. A pálmaház előtt melegágyak mutatják be a nagyközönségnek a növényfejlesztés mesterességét. A pálmaház belsejében nem pusztította el a tél hidege a pálmák és délszaki növények szemetgyönyörködtető gyűjteményét, bár némelykor a pálmaházban a hőmérő a nagy fűtőanyaghiány miatt a zérus alá szállott.

Nap-nap után szebbnél-szebb lesz az állatkert, visszakapja Isten segítségével régi békebeli képét, hogy a jövő boldogabb emberiségének kellemes üdülő helyül szolgáljon. A tanulmányok is megtalálhatják az állatállomány változatosságában, a növényvilág sok ezer féle képviselőiben mindazokat, amit keresnek. Sajnos azonban, az állatkert látogatói között a tanulmányok csendesen vagy néma hallgatással dicsérik az állatkert szépségeit, de annál hangosabbak a rosszindulatú és nem érdektelen kritikuskok.

Az állatkert megkezdte az újraépítési munkáját, melyhez az igazi magyar közönség pártfogása feltétlenül szükséges, mert csak úgy lesz állatkertünk a kontinens legszebb és legnevezetesebb kulturintézménye. R. E.

HIREK

Állatkerti belépőjegyek ára. A főváros tanácsa az állatkerti belépőjegyeket 1920. április hó 1-től kezdődőleg a következőképen állapította meg: felnőtteknek 4 K, 10 éven aluli gyermekeknek 2 K, katonáknak örmestertől lefelé 2 K, az esti jegyek 6 óra után 3 K.

Évi bérletjegy: felnőttek részére 60 K, tanulóknak és kísérőknek (egyetemi, főiskolai, középiskolai stb. hallgatók) 40 K, 10 éven aluli gyermekeknek 20 K; aquarium és pálmaház belépőjegyei külön-külön, felnőtteknek 12—12 K, tanulóknak és kísérőknek 8—8 K, gyermekeknek 4—4 K.

Állatkerti kennek hírek. Erős Egon német juhászutyája után származó alomból egy nőtény kölyköt ajánlott fel az állatkerti kennek részére. Komondor kölykök még kaphatók az állatkertben, a kuvaszokra már előjegyzéseket nem fogadhat el az igazgatóság, mert mind elfogytak.

Kecsketenyésztés. Az állatkerti állatok tejszükségletének fedezésére ezentúl az állatkert a kecsketejet fogja felhasználni, miért is az állatkert a kecsktenyésztését gyarapítja, hogy minden időben legyen elegendő mennyiségű tej a majmok, beteg és fiatal állatok felnevelésére.

Keltető-gép. Az állatkerti keltető-gépet a fácánház egyik helyiségében állították fel. A mostani körülmények között bérkeltetéssel nem foglalkozhatik az állatkert igazgatósága.

A kiadásért felelős: RAITSITS EMIL

Tacskó, hím, fiatal, megvételre kerestetik. Cím a kiadóban.

Francia bulldog kölyköt, pedigreest keresnek megvételre. Cím a kiadóban.

Lisztkukacot venne az állatkert igazgatósága. Árajánlat az igazgatóság címére küldendő.

Uhu, teljesen fejlett, vadászatra alkalmasak 200 korona árban darabonként eladók az Állatkertben.

Állatbarátok iratkozzanak be a Magyar Országos Állatvédő Egyesületbe X. ker., Ernő-u. 11-13. Tagsági díj egy évre 6 korona, amelynek fejében az „Állatvédelem” szakfolyóirat jár.

Vidrát, borzot, görényt, menyétet köszönettel venne az állatkert igazgatósága.

Baromfi. Aki értékesíteni akarja fajta tiszta baromfiat, az hirdessen az „A Természetben”.

Mókusokat szívesen venne át az állatkert igazgatósága.

Angol bulldog pedigrees megvételre kerestetik. Cím a kiadóban.

Házinyúl. Az állatkert igazgatósága felóhajtja frissíteni házinyúl tenyészetét s ez úton fordul a módosabb nyúltenyésztőkhöz avval a kéréssel, akinek módjában van, az adományozza az állatkertnek felesleges fajtisza tenyészanyagát.

Fehér spic kölykök kaphatók. Rajna, Rákóczi-út 86.

Német juhász kölyökkutya, pedigrees állatok megvételre keresnek. Cím a kiadóban.

Drótszőrű foxterrier, pedigrees, jó kotorékszülőktől származót keresnek megvételre. Cím a kiadóban.

Eladó állatok, virágok, gyűjtemények hirdetése a legeredményesebb az apróhirdetések rovatában.

Fajtatiszta fejőskecskék *Mikso Imre, Ehmantelep (Hunyadi-u. 5.)* tenyészetében mindenkor kapható. Ugyanitt fedezésre elfogadnak nőtény kecskéket.

Dermedtre csaholó szálkásszőrű német vizsla megvételre kerestetik. Cím a kiadóban.

Galambtenyésztők hirdessenek e rovatban.

Az apróhirdetések díja 10 szóig 10 korona.

**Váltsunk
állatkerti bérletjegyet!**

Felnőtteknek . . . 60 K
 Tanulóknak . . . 40 K
 Gyermekeknek
 10 éven alul . . . 20 K

A

z Állatkertben nézzük meg
**az akváriumot
és a pálmaházat**
Ugyanott szép emléktárgyak
jutányos áron kaphatók!

**Mindenki fizessen elő az
„A TERMÉSZET”-re**

ELŐFIZETÉSI ÁRA:

Egy évre	48 K
Félévre	24 K
Negyedévre	12 K
Egyes szám ára	3 K

Az előfizetés díja az „A Természet” kiadóhivatala címére Budapest Állatkert küldendő

VADÁSZOK! Fizessenek elő a
„NIMRÓD”
képes vadászujságra

KIADÓHIVATAL: BUDAPEST, IV., EGYETEM-UTCA 4.

**Hirdetéseket elfogad
„A Természet” kiadóhivatala
Budapest Állatkert**